85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО[1]

Доц. д-р Калин Господинов[2]

***Резюме**: Предмет на настоящото изследване е неравенството на доходите в България от гледна точка на институционалният подход. Авторът предполага наличието на следната логическа връзка: конкуренция, концентрация, неравенство. Съществен принос в прилагането на институционалния подход в тази област имат Д. Аджемоглу, Бр. Миланович и други, чиито мнения ние привеждаме по един или друг повод.*

Ключови думи: *доходно неравенство, концентрация, институции, коефициент на Джини*

JEL Code**: B52**

INSTITUTIONS AND INEQUALITY

Assoc. Prof. Kalin Gospodinov, PhD

Abstract: The subject of the present study is income inequality in Bulgaria. The author assumes the existence of the following logical connection: competition, concentration, inequality. Significant contribution to the implementation of the institutional approach in this area have D. Acemoglu, B. Milanovic and others, whose opinions we cite on one occasion or another.

Keywords: *income inequality, concentration, institutions, Gini coefficient*

JEL Code*:* **B52**

Въведение

Кръгът от неравенства е изключително широк и всеки един аспект на неравенството е задълбочено изследван през годините. Днес обаче, този проблем не престава да бъде актуален и значим, защото вече не е само регионален или локален проблем, а глобален. Особено след кризисните и пандемични ограничения, неравенствата възникват с нова сила и мащаби. Наред с националните, расови, религиозни и пр. неравенства появяват се неравенства при достъпа до здравни услуги, жилищните условия, достъп до образование, качествена околна среда, условия на труд, неравенство пред закона и корупцията и много други. В основата на всички изброени и неизброени неравенства обаче, според нас стои доходното неравенство.

1. Причини за доходно неравенство

Много убедително и в същото време обезкуражаващо звучат думите на Дж. Гълбрайт: „*Равенството не съответства, нито на човешката натура, нито на характера и системата на икономическата мотивация. На*

[1] Докладът е финансиран по НПИ 53/2021г.

[2] Икономически университет - Варна, k.gospodinov@ue-varna.bg

всички е известно, че хората силно се различават по това, доколко те искат и могат да правят пари. При това източника на тази енергия и инициатива, която служи като движеща сила на съвременната икономика, отчасти се явява не просто да имаме пари, а желанието да изпреварим другите в процеса на тяхното заработване."(Galbraith, 1997). Макар изказана сравнително неотдавна (1996 г.), тази мисъл на Гълбрайт не е чужда на много негови предшественици и съвременници.

В крайна сметка могат да се различат два основни подхода по отношение на доходното неравенство. Първият, предполага че, неравенството е естествен процес, особено за пазарната икономика, където доходите се разпределят в зависимост от уменията (пределната производителност на притежаваните ресурси). От тази гледна точка, справедливостта не е нарушена и няма място за безпокойство (Mankiw, 2013). Вторият подход, напротив предполага че, нарастващото неравенство може да създаде значителни препятствия пред развитието на икономиката и постигането на очаквано макроикономическо равновесие и стабилност (Stiglitz, 2013; Milanovic, 2016). Очевидно и двата подхода са подкрепени с много сериозни доводи и доказателства, защитавани са от авторитетни и утвърдени имена в своята област и обективният анализ предполага никой от тях да не бъде пренебрегван поради конюнктурни причини и обстоятелства.

От своя страна, привържениците на позицията, че икономическото неравенство не застрашава икономическата стабилност, може да се раздели най-малко на две мнения. Първите изхождат от позицията, че методите използвани при определяне на неравенството не описват реалното положение на нещата и на практика подвеждат изследователите. Вторите смятат, че политиката за намаляване на неравенствата може да нанесе сериозни загуби на икономиката като цяло или на отделни групи новатори и предприемачи. Сред първите автори е У. Уотсън, който предполага че статистическите анализи, демонстриращи нарастващо неравенство са погрешни (Watson, 2015). В тази връзка Хасет и Матур предлагат като измерител на неравенството да се използва показателя „**потребителски разходи**", а не доходите (Hassett, 2012). За основа на своята теза авторите използват известната концепция на М. Фридмън за „**постоянния доход**". Когато хората започват своята трудова кариера, те правят мащабни заимствания, през зрелия период на своя живот имат възможност да върнат задълженията си, да спестяват и вече на пенсионна възраст да изразходват направените спестявания. Т.е. заимстванията и спестяванията се неутрализират в рамките на икономическата ни активност и позволяват да се поддържа постоянно равнище на потребление. Затова и равнището на потребление според тях е по-подходящ показател в сравнение с дохода. Потреблението, с цената на заеми и кредити е сравнително постоянна величина, докато доходите не са гарантирани.

2. Конкуренция и концентрация.

Ако трябва да обобщим или да направим избор между двете гледни точки за неравенството (първата, като естествен процес, без особени последици за обществото, и втората, като проблем, който трябва да се решава), авторът е склонен да приеме „естествения характер“ на случващото се доходно неравенство, но приложен към една неестествена институция, каквато е пазара. Пазарът не е продукт на природата, а човешко изобретение със своите правила, условия за максимизация на резултатите и успеха, а така също ограничения и предели на своето развитие (които днес наблюдаваме). Очевидно не всички успяват в тази игра, още повече че, авторите й периодично сменят правилата (административно налаганата зелена икономика в днешно време). Пазарната система оставена сама на себе си, в резултат на конкуренцията води до концентрация и монополизация на ресурсите и производството в ръцете на все по-малко хора.

А. Смит в своята книга „Изследване за природата и причините за богатството на нациите“ (1776г.) в противоположност на меркантилистите настоява за свободна конкуренция на вътрешните и световни пазари, споделяйки доктрината на френските физиократи „*laisser–faire*“- ненамеса на държавата в икономиката. Доказва че, при определени обществени условия частните интереси служат на интересите на обществото. Обобщава ключовата роля на конкуренцията за функционирането на пазарната икономика в своя знаменит принцип „*невидимата ръка*“, съгласно който конкуренцията е най-важният механизъм обезпечаващ ефективността, равновесието и динамиката на пазарната икономика. В същото време А. Смит забелязва и възможността за „*концентрация*“ на производството по отношение на единични продукти. Той предполага, че монополизацията може да възникне, като естествена причина, поради невъзпроизводими условия на производство или на юридическа основа, като получена привилегия от държавата. „*Във всеки отделен отрасъл потискането на бедните не може да не установи монопол на богатите, които, вземайки в ръцете си цялата търговия, могат да получат много голяма печалба“*(Смит, 2010).

От времената, анализирани от А. Смит до наши дни мечтаният икономически рай, съвършената конкуренция, си остава само добро пожелание. Икономическата система е монополизирана в глобален план до невиждани мащаби. Това се доказва от изследванията на С. Витали, Дж. Глатфелдер и С. Батистон относно мрежата на глобалния корпоративен контрол (Vitali, 2011). Авторите моделират структурата на глобалната корпоративна система като са анализирали връзките между 43 000 транснационални корпорации сред 37 милиона инвеститори по целия свят. Изследователите построяват модел на разпределението на икономическото влияние на ТНК като контрол на една компания над другите чрез притежаваните фондове и активи, участие в печалбата и пр. Като резултат е откроено ядро от 1318 компании, контролиращи по един или друг начин останалите. Впоследствие във всяка

от тези компании са открити тесни връзки с две или няколко други компании, като кръгът се свива до 147 компании (повечето банки), които контролират 60 % от световните доходи и богатства. Списъкът на тези компании не е секретен, той не е и изненадващ[3].

У нас процесите на концентрация не са изключение и потвърждават посочената по-горе глобална тенденция (Тодоров, 2015). Един от най-достъпните и системни статистически източници по отношение на концентрацията на производството, е класацията на в. Капитал за 100-те най-големи фирми у нас, годишните отчети на БТПП (Българска търговско промишлена палата) „Топ 100 – водещи фирми и холдинги в България“ и др.. В настоящото изложение използваме информацията на БТПП за период от 10 години (2009 – 2018). През годините процесът на концентрация има устойчив характер без изявена динамика, Таблица 1.

Таблица 1. Приходи и относителен дял на 100 най-големи компании в БВП на България (2009 – 2018)

Година	**Приходи**[1]	**БВП**[2]	**Приходи/БВП %**
2009	55934	73183	76,43
2010	60664	74435	81,5
2011	62102	80715	76,94
2012	62939	82241	76,53
2013	67244	81955	82,05
2014	68391	83885	81,53
2015	75718	89364	84,73
2016	78464	95131	82,48
2017	85173	102347	83,22
2018	86292	109745	78,63

Забележка: (1) Нетни приходи от продажби млн. лв., изчислено по данни на БТПП; (2) БВП по пазарни (текущи) цени млн. лв. , НСИ

От данните става ясно, че процесът на концентрация е достигнал много високи нива. Средно над 80% от производството за периода е реализирано от 100 компании. От регистрираните към 2019 година около 420 000 фирми 0,02% произвеждат 80% от БВП на страната. С други думи, развитието на пазарната икономика у нас предполага висока степен на концентрация, и като следствие значително неравенство в доходите.

3. Доходно неравенство

От гледна точка на изказаната по-горе позиция, а именно: доходното неравенство е естествен процес и незастрашава икономическото благосъстояние в обществото, може да отбележим все пак някои рискови и гранични стойности на неравенството, които могат наистина да поколебаят обществе-

[3] Цит. съч., с. 33.

ния мир и дори да разрушат икономическата система. В тази връзка ще припомним мнението на норвежкия социолог Йохан Галтунг относно факторите и предпоставките, които могат да доведат до това (Galtung, 2004). Ще приведем само 2 от общо 15 противоречия или причини, според него, водещи до колапс на икономическата система: (1) противоречието между икономическия растеж и разпределението на благата (все по-голяма концентрация на националното богатство в ръцете на малка група хора); (2) противоречието между финансовия и реалния сектор (угнетяването на реалния от финансовия). В настоящото изложение ще коментираме само първото противоречие с примери от нашата икономическа действителност.

Прокламираните икономически реформи и програми, много често обвързват темповете на икономически растеж с преодоляването на доходното неравенство. Предполага се търпение и упорит труд, и след n-брой години, но във всеки случай много скоро, стандарта на живот у нас ще се изравни с другите европейски икономики. Какви са фактите? Спомага ли икономическият растеж за намаляване на доходното неравенство, или напротив, икономическият растеж задълбочава доходното неравенство. Коя от двете тенденции „работи“ в наши условия ще установим на базата на анализа на коефициента на Джини, като показател, характеризиращ доходното неравенство и БВП на човек от населението, като показател, характеризиращ икономическия растеж. Освен коефициента на Джини, от анализаторите се прилагат успешно, в зависимост от целите на изследването, и други показатели, като коефициентите на Тейл и Аткинсон, вариация на логаритмите и децилните отношения (Цанов и др., 2012). Използваме коефициента на Джини, като показател исторически получил най-голямо приложение в националните статистики, както и за сравнения в международните изследвания. Като резултат получаваме следната тенденция за периода 2000-2020 години, Фигура 1.

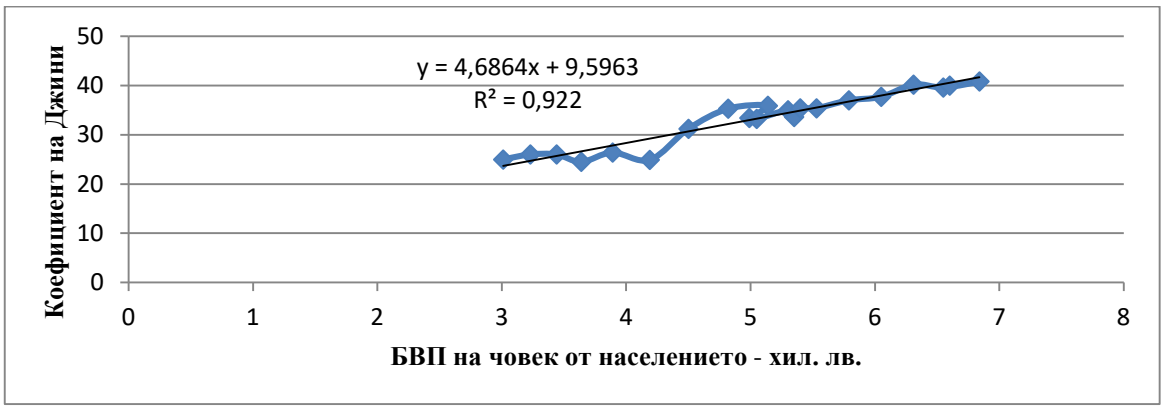

Фигура 1. Доходно неравенство в България за периода 2000 – 2020 гг.
Източник: НСИ, Евростат Labour Force Survey, EU-SILC

Анализираните променливи демонстрират изключително силна връзка помежду си (коефициента на корелация 0,92) и доказват нарастващо неравенство, като следствие от реализирания икономически растеж. Очакванията относно разпределението на резултатите от икономическия растеж да обхване широки слоеве от населението не се оправдават, поради концентрацията на производството в ограничени групи (малцинства). Именно за това предупреждават Д. Аджемоглу и Дж. Робинсън, като предполагат че, причината за доходното неравенство се крие в съществуващите институции и тяхната неспособност да гарантират справедливо (ефективно) функциониране на икономическата система. Те различават екстрактивни и инклузивни икономически и политически институции. Инклузивните институции налагат спазването на правата на собственост, „…*създават условия за честна конкуренция и насърчават инвестирането в нови технологии и умения*“, докато при екстрактивните институции“…*малцинствата присвояват ресурсите от мнозинството, и не успяват да защитят правата на собственост или да осигурят стимули за икономическа активност*“(Аджемоглу и др., 2013). Проблема е в системата и правилата на играта. Ако държавата само наблюдава за случващото се, резултата ще бъде такъв или дори по-лош. Ако обществото прояви интерес и воля за по-справедлив достъп до ресурсите и разсредоточаване на производството сред по-голям брой хора (средна класа) икономическата система би придобила по-голяма устойчивост и перспективи за развитие.[4]

Заключение

Предложената хипотеза в доклада, за възможната зависимост на доходното неравенство от концентрацията на производството у нас в голяма степен се потвърди от емпиричните данни за разглеждания период. Това може да се дължи и на много други фактори и причини, но фактите свидетелстват за отсъствието на решителна държавна намеса, при което се допуска акумулирането на ресурсите и благата на обществото в елитни групи. Проблемът се задълбочава и по причина на изнасянето на тези натрупани активи в офшорни зони и други задгранични институции, като тази практика и възможност допълнително отлага решаването на проблема с неравенството в доходите. С други думи проблемът с неравенството не е изключително икономически, а по-скоро институционален. И като всяка институция, която има ръкотворен характер, така и пазарната система може да бъде приведена в състояние на равновесие, съчетавайки личния интерес с общественото начало благодарение на правилното разбиране на процесите които протичат в нея.

[4] В Япония близо 90% от населението се самоопределя като средна класа. Затова една партия с малки прекъсвания управлява страната от Втората световна война до днес.

Използвани източници

Аджемоглу, Д. Робинсън, Д. (2013). Защо нациите се провалят. Изток – Запад, с. 497

Смит, А. (2010). Богатството на народите. Рата-София, с. 98

Тодоров, А. (2015). Икономическата концентрация на най-големите български фирми (2006 – 2014). Conference: Развитието на българската икономика - 25 години между очакванията и реалностите At: Стопанска академия „Д.А. Ценов“ – Свищов, 2015.

Galbraith, J. (1997). The good society: The human agenda. HMH, p. 22 Galtung, J. (2004). On the Coming Decline and Fall of the US Empire. TFF associate, January 28.

Hassett, K., and Aparna Mathur.(2012). A New Measure of Consumption Inequality. AEI Economic Studies. , No. 2

Mankiw, G. (2013). Defending the One Percent. Journal of Economic Perspectives: vol. 27, №3, 21-34.

Milanovic, B. (2016). Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization. Cambridge: Harvard University Press, 299P.

Stiglitz, J. (2013). The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers our Future. W. W. Norton & Company, New York , 234P.;

Tzanov, V. and Bogdanov, B. (2012). Evolution of inequality as a challenge to social policy. Statistics 3-4, pp. 45-78.

Vitali, S. Glattfelder, J. Battiston, S. (2011).The network of global corporate control. http:// (PDF) The Network of Global Corporate Control (researchgate.net) (Accessed 9.08.2021)

Watson,William. 2015. The Inequality Trap: Fighting Capitalism Instead of Poverty. Toronto: University of Toronto Press, 218 P.